

Arkitektens retlige Stilling.

Af Dommer A. Göttsche.

I. I strafferetlig Henseende.

Med Hensyn til Overtrædelser af Bygningslovgivningen plejer man at sondre mellem formelle og reelle Overtrædelser.

A.

De formelle Overtrædelser falder i to Grupper:

1. Overtrædelser, der bestaar i at undlade at foretage de foreskrevne Anmeldelser om Byggeforetagender, eller i at begynde at bygge uden Byggetilladelse. Herfor vil som Hovedregel Arkitekten blive straffet alene eller sammen med Ejeren.

2.

Overtrædelser, der bestaar i at tage en Bygning i Brug inden Byggeattest foreligger. Det vil der kun sjældent blive Tale om, at Arkitekten kan straffes for.

B.

Reelle Overtrædelser. Ogsaa her er det praktisk at sondre mellem to Grupper.

1.

Bestaar Overtrædelserne i uforsvarlig Udførelse af et Arbejde, straffes iflg. Bygningslov for København og Frederiksberg (samt Reglement for de indlemmede Distrikter) den, der har forestaaet Udførelsen af Arbejdet eller den, der har udført det, eller begge tilsammen. At Strafansvaret her i første Række paahviler Arkitekten, er indlysende.

2.

Drejer det sig derimod om Udførelsen af Byggeforetagender, der paa en eller anden Maade ikke er indrettet i Overensstemmelse med Lovenes Krav, f. Eks. om Overbebyggelse, Undladelse af at anbringe Brandkam, for smalle Trapper o.s.v., siges det ikke udtrykkeligt i de nævnte Love, hvem Ansvar herfor paahviler, medens Bygningslov for Købstæderne i første Række lægger Ansvar paa Haandværkerne. At opstille en bestemt Regel om, hvem der bærer Strafansvaret, vil ikke være muligt, men dette maa efter hver enkelt Tilfælde nærmere Omstændigheder paahvile Arkitekten alene eller sammen med Bygherren, eller denne alene.

C.

Kommer Arbejdere eller andre til Skade ved Byggearbejder eller muligvis endog dræbes, kan den for Ulykken ansvarlige straffes for uagtsomt Manddrab efter den nugældende Straffelovs § 198, der fastsætter Straf af Fængsel, ikke under 14 Dages simpelt Fængsel eller af Bøder, ikke under 40 Kr. Under særdeles skærpene Omstændigheder kan der idømmes Forbedringshus indtil 2 Aar. Dør den tilskadekomne ikke, men der tilføjes ham en grov Legemsbeskadigelse, kan den skyldige, naar han har udvist Uagtsomhed, straffes efter Straffelovens § 207 med Fængsel eller Bøder. Efter disse Bestemmelser kan Arkitekten straffes, naar han har udvist Uagtsomhed, saaledes naar der foreligger Fejl i Tegninger, forkerte Konstruktioner, manglende Tilsyn eller mangelfuld Instruktion eller Advarsel, navnlig ved farlige Konstruktioner. Den skyldige bliver endvidere pligtig at betale den afdødes Ægtefælle Erstatning for Tab af Forsørger. Ved Legemsbeskadigelse skal der endvidere betales Erstatning for Helbredelsesudgifter, Næringstab, Lidelser, Ulempe, Lyde og Vansir, samt eventuelt for Invaliditet. Selv om Legemsbeskadigelsen ikke er saa alvorlig, at der bliver Tale om Strafansvar, kan den Arkitekt, der har udvist Uagtsomhed, dog komme til at betale Erstatning. Ofte vil Forholdet ligge saaledes, at det Forsikringselskab, der har udredet Erstatningen, søger Regres hos Arkitekten. De Summer, der bliver Tale om, vil ofte være af betydelig Størrelse.

Efter 1. Januar 1933, da den nye Straffelov træder i Kraft, bliver Straffen for uagtsomt Manddrab Hæfte eller Bøder, under skærpene Omstændigheder Fængsel indtil 4 Aar, jfr. § 241, og for betydelig uagtsom Skade paa Lægem eller Helbred Bøde eller Hæfte. Drejer det sig om særlig grov, uagtsom Skade, er Strafferammen den samme som ved uagtsom Manddrab, jfr. § 249.

II. I civilretlig Henseende.

(I det følgende citeres Akademisk Arkitektforenings Vedtægter som A.V.)

Særlige Lovregler om Arkitektens Retsstilling findes ikke i dansk Ret, og det er derfor Lovgiv-

ningens almindelige Regler, der i hvert enkelt Tilfælde maa anvendes. Betegnelsen Arkitekt er ikke beskyttet, hvorfor enhver kan betegne sig som Arkitekt, men det maa anses for retsstridigt at benytte Betegnelser, der angiver vedkommende som Medlem af en vis Sammenslutning (f. Eks. M.A.A.), hvis den paagældende ikke er Medlem af Sammenslutningen. Der kræves heller ikke offentlig Autorisation, Næringsbrev eller lignende for at kunne udøve Arkitektvirksomhed.

A.

Arkitektens Stilling til Bygherren.

1.

Det forberedende Arbejde bestaar, bortset fra Raad og anden Vejledning, i Udarbejdelsen af Tegninger og Beskrivelser med Overslag til Brug for Licitation, samt i Udarbejdelsen af Byggekontrakt. Arkitektens Grundighed og Forudseenhed er her af største Betydning, idet det bør undgaaes, at der senere opstaar Tvivl om Arbejde, som ikke er nævnt i Kontrakten. Endvidere skal Arkitekten tilvejebringe Bygningsmyndighedernes Tilladelse, samt de øvrige, ved Husbygning nødvendige Tilladelser, f. Eks. fra Kloakvæsen, Elektricitetsværk etc.

Angaaende Licitationer bemærkes, at ved offentlig Licitation, hvor alle og enhver har Adgang til at gøre Tilbud, staar Arkitekten og Bygherren frit med Hensyn til, hvilket Tilbud, der skal antages. Ved bunden Licitation er det derimod den almindelige Opfattelse, at det laveste Tilbud skal antages. Det er dog vist tvivlsomt, om der foreligger nogen juridisk Pligt hertil. Er der i Licitationsudbudet henvist til de af Akademisk Arkitektforening med flere udarbejdede Betingelser for Arbejder og Leverancer, maa dog det laveste Tilbud antages, da dette paabydes heri. Baade ved offentlig og bunden Licitation kan dog alle Tilbud forkastes.

2.

Arkitektens Tilsynspligt bestaar i paa Bygherrens Vegne at føre Tilsyn med, at Arbejdet udføres kontraktmæssigt og forsvarligt. Tilsidesætter Arkitekten sin Tilsynspligt, og dette medfører Tab for Bygherren, maa Arkitekten betale Bygherren Erstatning. Arkitekten er saaledes ansvarlig for, at de af ham anordnede Materialer er forsvarlige, og ikke i nogen Retning medfører Fare. Har Entreprenøren begaaet Fejl, maa Arkitekten dog som Regel have Regres

mod denne. Skyldes det Arkitekten, at Arbejdet ikke bliver rettidigt færdigt, maa han erstatte Bygherren de Tab, som denne derved lider.

For at kunne gennemføre sin Tilsynspligt, kan Arkitekten fordre, at Bygherren ikke antager Haandværkere eller Leverandører uden gennem ham, og at Bygherren i det Hele ikke træffer Afgørelse eller giver Ordre uden gennem Arkitekten, jfr. A.V. § 3.

Bliver der Tale om Ekstraydelser, maa Arkitekten kun bestille saadanne med Bygherrens Tilladelse. Foreligger denne ikke, har Bygherren ingen Pligt til at betale, og Arkitekten maa blive erstatningspligtig overfor den Haandværker, der var i god Tro overfor Arkitekten. Nægter Bygherren at betale Ekstraydelser, og Arkitekten vil fjerne de paagældende Genstande, kan det kun tillades, hvis det kan ske uden Ulempe og uden at forsinke Arbejdet. Paa samme Maade er Arkitekten uberettiget til paa egen Haand at tillade Afgivelser fra Tidsfrister. Dispositioner, der normalt hører ind under Arkitektens Tilsynspligt, er dog bindende for Bygherren, selv om de strider mod hans Ordre, naar Entreprenøren ikke kendte eller burde kende Ordren. Bygherren maa altsaa i saa Fald betale Entreprenøren, men har naturligvis Regres mod Arkitekten.

3.

Arkitektens Honorar. Naar Tegninger, Overslag etc. er bestilt, har Arkitekten Krav paa Honorar, selv om Arbejdet ikke kommer til Udførelse, med mindre det var aftalt, at Arkitekten kun skulde have Betaling, hvis Arbejdet faktisk blev udført. Fremkommer Tegninger o. lign. derimod som et Tilbud fra Arkitekten, har han kun Krav paa Honorar, hvis Arbejdet faktisk bliver udført.

Honoraret forfalder, med mindre andet er aftalt, først naar Arbejdet er fuldført, altsaa naar Byggeforetagendet er tilendebragt. Skal Arkitekten kun udføre Tegningerne, men ikke føre Tilsyn, forfalder Honoraret, naar Tegningerne er afleveret.

Er der intet aftalt om Størrelsen af Honoraret, maa Bygherren betale, hvad der forlanges, med mindre han kan godtgøre, at Arkitektens Krav er urimeligt. Derimod er det ikke nok at paavise, at en anden Arkitekt vilde gøre det billigere, eller at det sædvanlige Honorar er lavere. Er der Enighed om, at et vist Honorar er aftalt, men Uenighed om dets Størrelse, maa vistnok — Spørgsmaalet er dog tvivlsomt — Arkitektens Krav tages til Følge. Er Arkitektens Krav

i Overensstemmelse med Akademisk Arkitektforenings Takster, synes Spørgsmaalet i hvert Fald utvivlsomt. Det maa dog herved erindres, at der foreligger en enkelt Højesteretsdom, der tilsidesatte en Arkitekts Krav som urimeligt, skønt det var i Overensstemmelse med, hvad Arkitektforeningen tillod. For særlige Arbejder, f. Eks. Beregning af Jernbetonkonstruktion, der oftest foretages af en Ingeniør, maa Arkitekten have Krav paa Ekstrabetaling, og det samme gælder for Ekstraydelser. Antager Arkitekten en Konduktør, maa han selv betale denne, med mindre han kan bevise, at Bygherren er indgaaet paa at betale ham.

Det maa stærkt tilraades, at Arkitekten opretter skriftlig Kontrakt med Bygherren, hvori bl. a. Vederlagets Størrelse og Forfaldstiden fastsættes. Er Vederlaget over 1000 Kr., skal Kontrakten inden tre Uger efter Oprettelsen stemples med $\frac{1}{5}$ pro mille af Vederlaget. Stilles der Pant eller Kaution for Vederlaget, er Stempelbeløbet dog $\frac{1}{5}$ Procent af Vederlaget.

Arkitekten skal uden Vederlag overlade Bygherren et Sæt Hovedtegninger, naar Bygherren forlanger det, jfr. A.V. § 5, men Bygherren maa dog ikke offentliggøre dem eller benytte dem til andre Bygninger. Derimod har Arkitekten, naar ikke andet er aftalt, Ret til at bruge Tegningerne til andre Bygninger, en Ret, han selvsagt maa være varsom med at benytte. En stiltiende Aftale om, at Arkitekten ikke skal have denne Ret, maa dog ofte antages at foreligge.

4.

Kontraktens Ophævelse.

a.

Paa Grund af Misligholdelse. For at Kontrakten — hvad enten denne foreligger mundtligt eller skriftligt — skal kunne hæves af en af Parterne, førend Arbejdet er tilendebragt, kræves der væsentlig Misligholdelse fra den anden Part. Fra Arkitektens Side vil Forholdet oftest foreligge som Tilsidesættelse af Tilsynspligten i væsentlig Grad, og fra Bygherrens Side som Undladelse af rettidig at betale det aftalte Vederlag, naar det ikke drejer sig om en kortvarig Forsinkelse eller undskyldelig Forglemmelse. Er det Arkitekten, der hæver Kontrakten, har han Krav paa Betaling for det allerede udførte Arbejde, og man vil formentlig ogsaa give ham Krav paa hele den aftalte Betaling med Fradrag af Udgifter, der spares ved Kontraktens Ophævelse. Er det Bygherren, der hæver Kontrak-

ten, maa han betale Arkitekten for det allerede udførte Arbejde, for saa vidt det ikke ved Ophævelsen bliver unyttigt for ham. Ekstraudgifter, der maatte paadrages ham, f. Eks. ved at han maa antage en anden Arkitekt, kan han saaledes fradrage i det Beløb, den først antagne Arkitekt skal have.

b.

Paa Grund af Død. Dør Arkitekten, maa Bygherren betale Boet for det allerede udførte Arbejde, men staar naturligvis frit med Hensyn til Antagelsen af en anden Arkitekt. Dør Bygherren, og vil Boet ikke fortsætte Arbejdet, er Arkitekten berettiget til at ophæve Kontrakten og forlange Betaling for det allerede udførte Arbejde, dog at Arkitekten, hvis en Standsnings af hans Arbejde vilde medføre Tab, maa være pligtig at fortsætte Arbejdet, indtil Boet kan træffe de fornødne Foranstaltninger. Ønsker Boet at fortsætte med Arkitekten, maa denne være pligtig dertil, dog at han maa kunne forlange Sikkerhed for sit Honorar. Bygherrens Bo maa altid være berettiget til at ophæve Kontrakten mod at betale for det allerede udførte Arbejde.

c.

I andre Tilfælde. Det er en almindelig Regel, at Arbejdskontrakter, der er indgaaet, til et bestemt Formaal er naaet, ikke kan opsiges vilkaarligt, forinden dette Formaal er naaet. Man er dog tilbøjelig til at anerkende Undtagelser i Forhold, der angaar højere aandelig Virksomhed. Saaledes er det en fast Regel, at en Sagfører, der er antaget til at føre en bestemt Sag, kan opsiges, og selv kan opsiges Hvervet, selv om et bestemt Vederlag er aftalt. Ogsaa Aftalen mellem Bygherre og Arkitekt maa til enhver Tid kunne opsiges, uden at særlige Grunde foreligger. Forholdet mellem Bygherre og Arkitekt er i høj Grad et personligt Tillidsforhold, og brister det, bør Forholdet i begge Parters Interesse afvikles. Bliver Arkitekten opsagt, maa han have Krav paa hele det aftalte Honorar med Fradrag af sparede Udgifter. Er det Arkitekten, der opsiges, maa han erstatte Bygherren de Tab, der paaføres ham, men har iøvrigt Krav paa Betaling for det udførte Arbejde.

Har en Arkitekt udført Tegninger, er det givet, at Bygherren kan overgive Arbejdets videre Udførelse til en anden. Iflg. A.V. § 6 skal denne dog sikre sig, at den første har faaet sit Honorar, og at der ikke foreligger Forhold, som gør Ar-

bejdets Udførelse kollegialt uforsvarligt. Dette maa ogsaa gælde, hvor et paabegyndt Byggearbejde fratages Arkitekten i Overensstemmelse med det foran nævnte. Arkitekten bør dog vogte sig for for vidt dreven Kollegialitet. I mange Tilfælde er det i Virkeligheden i begge Parters Interesse, at Forholdet afbrydes, og har den første Arkitekt faaet sit Honorar, bør Bygherren ikke udsættes for den Kalamitet at staa uden sagkyndig Bistand. At særlig Forsigtighed er paakrævet, naar Aarsagen til Ophævelsen er Arkitektens Misligholdelse, er indlysende, og i saa Fald vil der ogsaa nemt kunne tænkes Tilfælde, hvor Arkitekten bør sætte sig ud over Hensynet til, om den første Arkitekt har faaet sit Honorar. Muligvis bliver en Retssag om dette nødvendigt, og det vil da ofte være uforsvarligt og paadrage Bygherren store Tab, hvis man lader Bygherren afvente Retssagens Udfald, før en ny Arkitekt kan træde til.

B.

Arkitektens Stilling til Entreprenører og lign.

Overfor Entreprenører og andre ved Arbejdet beskæftigede er Arkitekten Bygherrens befuldmægtigede Tillidsmand og skal anvende al sin Evne til Gavn for Byggeforetaget, A.V. § 3. Han har til enhver Tid Adgang til Byggepladsen, kan kræve alle Oplysninger om Materialet og kassere Arbejde, der er ukontraktmæssigt. Viser hans Afgørelse, der straks skal efterkommes, sig senere ubeføjet, er han og ikke Bygherren ansvarlig overfor Entreprenører og andre. Han bestemmer endvidere, i hvilken Orden Arbejdet skal udføres, og kan forlange Arbejdere, der viser sig ubrugelige, eller hvis Opførsel giver berettiget Grund til Klage, fjernede.

A.V. § 3 fastsætter endvidere, at Arkitekten er det upartiske Mellemed mellem Bygherre og Entreprenør. Dette er for saa vidt rigtigt, som Arkitekten ikke ensidigt bør forfølge Bygherrens Interesser, men bør se saa objektivt som muligt paa det udførte Arbejde. Men han maa dog aldrig glemme, at han er antaget af Bygherren for paa dennes Vegne at føre Tilsyn med, at Entreprenører og andre opfylder deres Forpligtelser.

For at bevare sin Uafhængighed af Entreprenører og Leverandører maa Arkitekten ikke paa nogen Maade tage mod Betaling af dem, det være sig i Form af Kontanter eller paa anden Maade, A.V. § 4. Eventuelt Rabat, der ydes Arkitekten, maa derfor komme Bygherren til gode. Endvidere maa det anses for utilbørligt,

hvis Arkitekten selv leverer Materialer til Byggeforetaget, selv om han har bevæget Bygherren til at samtykke deri, idet det ganske simpelt vil være umuligt for ham at varetage Bygherrens Interesser sammen med sine egne.

C.

Arkitektens Kunstnerret.

Ifølge Lov om Forfatterret og Kunstnerret § 24 har en Kunstner med de af Loven følgende Indskrænkninger udelukkende Ret til at offentliggøre sit originale Kunstværk, herunder indbefattet Bygningsværker eller Dele deraf samt Gengivelser deraf eller lade foretage Gengivelser, bestemt til Salg eller Offentliggørelse. Denne Ret tilkommer altsaa vedblivende Arkitekten og ikke Bygherren. Uden Arkitektens Samtykke er det ogsaa forbudt at bruge hans originale Bygnings-tegninger eller de Tegninger, Modeller m. m., der er udført efter dem, til Bygningsarbejder. Det maa herved mærkes, at Retsbeskyttelsen kun gælder Tegninger, der er originale Kunstværker, men ikke rent haandværksmæssige Tegninger. Det kan ogsaa bemærkes, at det ikke er anset for et Indgreb i en Arkitekts Kunstnerret, at en Bygherre lod opføre en Tilbygning til en tidligere opført Bygning, uanset at Tilbygningens Facade, bortset fra den kunstneriske Behandling af den oprindelige Bygning, for en væsentlig Del maatte betragtes som en Gengivelse af den ydre Del af den oprindelige Bygning. Dette begrundes med, at Kunstnerretten til en Bygning i et vist Omfang maa anses for overgaaet til den, for hvem Bygningen er opført, at den oprindelige Arkitekts Kunstnerret maa være begrænset i det Omfang, hvori Hensynet til Ejerens naturlige Dispositionsret gør det nødvendigt, og at det efter Beskaffenheden af det mellem Arkitekt og Bygherre bestaaende særlige Tillidsforhold er en Selvfølge, at Bygherren ikke havde nogen retlig Pligt til at genantage den oprindelig brugte Arkitekt, da Tilbygningen agtedes opført. (Østre Landsrets Dom i Ugeskrift for Retsvæsen 1928, S. 989.)

Det anses ikke som ulovlig Eftergørelse, at Afbildninger af enkelte Kunstværker til Forklaring af Teksten og i Forbindelse med denne optages i kritiske, oplysende og kunsthistoriske Arbejder eller i Pressens Redegørelse for Begivenheder af mere almindelig Interesse, dog at vedkommende Kunstners Navn, hvor dette er offentliggjort, altid skal angives. Afbildninger af

Gader og Pladser eller af enkelte offentlige Bygninger er heller ikke ulovlig Eftergørelse.

Kunstnerretten ophører 50 Aar efter Udløbet af det Aar, i hvilket Kunstneren er død, eller, hvis Kunstværket er fremkommet anonymt, efter Udløbet af det Aar, hvor Værket er offentliggjort.

D.

Arkitektens Stilling til sit Personale.

1.

Overfor Konduktøren. Antager Arkitekten en Konduktør, maa Konduktøren, hvis ikke andet er aftalt, være antaget til hele Arbejdet, og Konduktøren maa formentlig have Krav paa hele det aftalte Vederlag, hvis han ikke desto mindre opsiges, dog med Fradrag af sparede Udgifter. For Konduktørens Vedkommende vil man maa-ske være tilbøjelig til at anerkende en Ret til at opsiges med passende Varsel. I Tilfælde af væsentlig Misligholdelse fra en af Parterne kan den anden ophæve Kontrakten. Er det Konduktøren, der opsiges, maa han have Betaling for det allerede udførte Arbejde. For Tab som Følge af Misligholdelsen er vedkommende erstatningspligtig.

2.

Overfor Arkitektens øvrige Personale. Den almindelige Regel i dansk Ret er, at vedvarende Arbejdsforhold, som enten udtrykkelig er indgaaet paa Opsigelse eller periodevis eller uden nogen Begrænsning, kan afsluttes ved Opsigelse. I Tjenesteforhold af højere Art, der lægger Beslag paa det væsentlige af vedkommendes Arbejds-kraft, anses som Regel 3 Maaneders Varsel til

den første i en Maaned som nødvendigt. Opsigelsen maa formentlig gives senest den sidste i en Maaned, saaledes at f. Eks. Opsigelse paa den første Maj til første August ikke er rettidig. Tilsvarende Regler maa, i Mangel af anden Aftale, gælde for det af Arkitekten antagne Personale, der udfører Arbejde af højere Art, saasom assisterende Arkitekter, Tegnere og Bogholdere, saaledes at der maa gives dem 3 Maaneders Opsigelse. Overfor Personale, der f. Eks. udelukkende udfører Maskinskrivningsarbejde, vil formentlig 14 Dages Varsel til den første i Maaneden blive anset for tilstrækkeligt.

Foreligger der en Aftale om, at en Person er antaget f. Eks. maanedsvis eller halvaarsvis, kræves henholdsvis 14 Dages og tre Maaneders Varsel, hvis intet andet udtrykkeligt er aftalt. Er Forholdet indgaaet ugevis, kan Opsigelse ske uden Varsel til Ugens Udgang. At Lønnen betaales maanedsvis eller ugevis eller er fastsat efter bestemte Perioder, er intet Bevis for, at Forholdet er indgaaet for de samme Perioder. Man kan udmærket godt være antaget med en maanedlig Løn og dog have Krav paa tre Maaneders Opsigelse, eller for en bestemt aarlig Løn og ligeledes kunne opsiges med tre Maaneders Varsel.

3.

Ifølge Loven om Forsikring mod Ulykkestilfælde, jfr. Bekendtgørelse Nr. 187 af 14. Juli 1927, er Arkitekten pligtig at forsikre det hos ham ansatte Personale mod Følger af Ulykkestilfælde. Forsikringen skal tegnes i et af Socialministeriet til at tegne saadanne Forsikringer godkendt Selskab.

A. Göttsche.